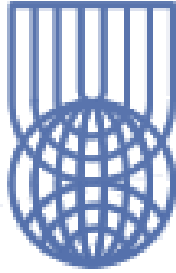

WORLD
UNION FOR
PROGRESSIVE
JUDAISM

ה'אגוד
העולמי
ליהדות
מתקדמת

Torah from Around the

World

Sjabbat 24 december 2011 / 28 kislev 5772
Sidra Mikéts, Beresjiet [Genesis] 41:1-44:17
Tanach blz. 84-94
Haftara voor Sjabbat Chanoeka: Zecharia 2:14-4:7
Tanach blz. 1215-1217

Commentaar door rabbijn Tirzah Ben David
[Shir HaTzafon Gemeente](#), Köbenhavn, Danmark

Vertaling: *Ted Musaph-Andriesse*
Het Engelse origineel

Chanoeka en de prijs van het overleven

Het is ironisch of misschien wel heel toepasselijk dat dit speciale gedeelte van het Joseef verhaal samenvalt met Chanoeka. Het is namelijk moeilijk om twee meer verschillende voorbeelden te vinden over de manier waarop onze voorouders gereageerd hebben op de 'buitenwereld' gedurende de lange en complexe geschiedenis van het Jodendom.

Joseef wordt vaak beschouwd als het ideale prototype van de "Hof-jood" (alhoewel hij pas een eerste-generatie Israëliet is), en als zodanig actief en invloedrijk in zaken van de wereld. Zijn geschiedenis weerspiegelt zowel tolerantie als pragmatisme, waarbij hij de werkelijkheden van de oude wereld als vanzelfsprekend beschouwt. Joseef zelf is in wezen een afwijking: de nomadische aartsvaders bewegen altijd langs de randen van de civilisatie. En civilisatie betekent Egypte.

De samenstellers van de Hebreeuwse Bijbel hebben een lange en ambivalente relatie met het grote koninkrijk aan de Nijl en het is niet altijd een negatieve. In deze teksten erkennen zij het duidelijk als de hoogste culturele en politieke macht van die tijd. Deze Egyptenaren zijn geen schurken en Farao is geen vijand; hij is de god-koning van de supermacht, maar ook iemand die met een probleem worstelt. En Joseef is de whizz-kid die de oplossing heeft. Omdat we het boek Sjemot (Exodus) gelezen hebben, weten we dat dit allemaal uiteindelijk in tranen eindigt, maar Joseef noch Farao weten dit en evenmin is een van hen rechtstreeks verantwoordelijk voor de onvoorspelbare toekomst: vierhonderd jaar is een lange tijd. Wat zij gedurende hun eigen regeringsperiode konden doen, was de helft van de bevolking van het Midden-Oosten, inclusief de grondleggers van het joodse volk, behoeden voor een hongersnood.

Maar het portret van Joseef is wel een beetje genuanceerder: hij is Farao's man en hij is een harde man. De verbijsterende kwaadaardigheid van zijn wraak op zijn broers kwam voort uit

zijn bezit van de absolute macht; hun angst was de terreur van de hulpelozen, degenen die om hulp smeeken, de vluchtelingen. Ze kunnen alleen maar met steeds groter paniek reageren op de valse beschuldiging van spionage (wat een angstaanjagende moderne echo), het eisen van een gijzelaar en het meest verbijsterend van dit alles: dat het geld van de koop op raadselachtige wijze terugkomt in graanzakken. Worden ze nu ook nog van diefstal beschuldigd? Joseef weet hoe hij moet wachten. Het moet tenminste een jaar geduurd hebben voordat zijn broers terug kwamen met Benjamin, waarop de tweede acte van het drama kan beginnen. Ten slotte loopt het allemaal nog goed af: niemand sterft, niemand wordt naar een of andere Egyptische Goelag gestuurd. Het vernederen van zijn broers verzadigt Joseefs dorst naar wraak en evenzeer zijn lust zich te verkneukelen. Ze zijn misschien wel gelukkiger dan ze verdienen.

Niet al onze verhalen hebben zo'n happy end. Onlangs werd de moord op Jitschak Rabin in 1995 herdacht - een trauma waar we misschien nooit overheen komen. Maar toch zijn dit weekend de vieringen van Chanoeka overal in de joodse wereld in volle gang, kennelijk zonder dat we ons twee keer om ons heen kijken.

Omdat dit een moord was de Makkabeeën waardig.

De geschiedenis van de Hasmoneeërs of Makkabeeën ("Makkabi" was een koosnaam die hamer betekent en dat zegt al iets) stelt ons voor een echt dilemma; hun kruistocht kan noodzakelijk geweest zijn voor het overleven van het Jodendom in hun tijd, maar die is wel tegen een hoge prijs uitgevoerd. Hun vijanden waren niet zozeer de Grieken, maar vooral hun eigen mede-Joden, die -zoals de Makkabeeën het zagen- "verleid" waren door de intellectuele en esthetische attracties van de Hellenistische cultuur. Net zoals wij zijn in de westerse cultuur sindsdien. Zij waren het die Juda de Makkabeeër als een stormwind uit de heuvels wilde vermoorden. Dit is een manier van denken dat je er ook toe leidt stenen te gooien naar mensen die op Sjabbat in de auto zitten en Minister-Presidenten te vermoorden die dreigen vrede te maken met je vijanden.

Ons joodse erfgoed (het klinkt af en toe als een thema uit een pretpark) is bestrooid met gebieden die beter niet betreden kunnen worden door liberale Joden. We worden dikwijls gedwongen lippendienst te bewijzen aan daden en ideologieën waarover we vandaag de dag woedende brieven zouden schrijven aan de regering van Israël als ze ten uitvoer zouden worden gebracht. En dat worden ze. En wij schrijven die brieven.

Het dilemma van Chanoeka hebben we opgelost doordat wij dit feest hebben overgedragen op onze kinderen. Op zijn slechtst is Chanoeka een joodse kerstpartij geworden, maar zelfs op zijn best bieden de vieringen een hopeloos door elkaar geschudde en verwarrende boodschap. Waren de Makkabeeën helden of terroristen (meestal hangt het antwoord af van iemands persoonlijke opvatting en dat is iets dat onze kinderen beslist moeten leren). En waar komt het wonder van het kruikje olie vandaan? (Niet van de Makkabeeën; blijkbaar hebben de rabbijnen dit bedacht enkele eeuwen later.) Moeten we de kinderen aanmoedigen in dit wonder te geloven. En wie waren die Grieken die niet uit Griekenland kwamen maar uit Syrië? Waar ging het eigenlijk allemaal over? En aan welke kant zouden wij hebben gestaan? Ieder jaar hebben we de gelegenheid, ja de verplichting, om stil te staan bij deze vragen, maar meestal nemen we liever nog een soefgania of appelflap of een latke.

De geschiedenis van Joseef is een oude legende met een verbazingwekkende aannemelijkheid: we geloven ieder woord. De oorlogen van de Makkabeeën vormen een goed gedocumenteerd historisch gebeuren, alhoewel lang en complex, dat we zorgvuldig hebben omgebouwd tot een veelkleurige mythe compleet met kaarsjes en een wonder. In dit verband mogen we er wel aan denken dat de moderne staat Israël, die er werkelijk prat op mag gaan een echt wonder te zijn door zijn volstreekte onwaarschijnlijkheid, zijn overduidelijke onmogelijkheid, zelfs 150 jaar geleden, in wezen de droom en de schepping is van deze geseclariseerde, gehelleniseerde, Europese Joden.

Dit zou kunnen betekenen dat er meer dan één manier is om het joodse volk te redden.